

איתמר: עגלה ערופה אימתי נאסרת כדין עגלה ערופה?

רב המנונא אמר: מחיים, וכפי שיבואר להלן.

רבה אמר: לאחר עריפה⁽²¹⁾.

בשלמא לרבה, שפיר נאסרת רק לאחר עריפה, מעידנא דאיתעביד בה מעשה.

אלא לרב המנונא מאימתי?

כה-א אמר רבי ינאי: גבול לזמן איסורה שמעתי בה, ושכחתי מהו. ונסבין חברייה למימר: ירידתה לנחל איתן אוכרתה.

אמר רב המנונא: מנא אמינא לה שנאסרת העגלה מחיים?

דתנן: השוחט אותו ואת בנו ביום אחד והיו

בהן פרת הטאת, ושור הנסקל, ועגלה ערופה — רבי שמעון פוטר ממלקות, וחכמים מחייבין.

בשלמא לדידי, דאמינא דנאסרת העגלה כבר מחיים, כהא פליגי רבי שמעון ורבנן:

דרבי שמעון סבר, לשיטתו, דשחיטה שאינה ראויה להתיר לאכילה לא שמה שחיטה, והכא אין שחיטת העגלה מתירתה לאכילה שהרי היא אסורה מחיים, ולכן אינו לוקה עליה משום אותו ואתו בנו לא תשחטו ביום אחד.

ורבנן אמרי: שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, ולכן לוקה עליה משום אותו ואתו בנו לא תשחטו ביום אחד.

אלא אי אמרת שנאסרת רק לאחר עריפה — אמאי פטר רבי שמעון? והא שחיטה הראויה לאכילה היא!?

בכוס, יזרק, והבשר ישרף, ובהכרח לומר כתירוץ התוס'.

21. התוס' בסנהדרין [מז ב ד"ה מאי] כתבו, שמדעה זו יש להוכיח, שהזמנה לאו מילתא היא, כלומר, שאין הדבר נאסר, על ידי שהזמינוהו לעשות בו מצוה האוסרתו בהנאה, ולכן אף על פי שהזמינוהו לעגלה ערופה, עדיין מותרת היא בהנאה. ובאמת, רבא [שאמר כאן, עריפתה אוסרתה] הוא הסובר כן בסנהדרין שם, שהזמנה לאו מילתא היא.

אולם בתשובות הגרע"ק איגר [א ג] כתב, בביאור הסוגיא דסנהדרין, שבאמת בשאר דיני התורה, כאשר הנידון הוא על דבר שהזמינוהו לגוף ועצם הקדושה, אזי הוא נאסר בהזמנה לבד, ואין למדין מעגלה ערופה, ורק לענין

שכתבו התוס', שאין זה דומה לדין דאם עלו לא ירדו הנאמר לענין שאר פסולים, כיון שבוה אין שום פסול בעצם הדם, ולכן הבשר גם כן נאכל. ועיי"ש.

עוד כתבו התוס', שכמו כן אין להוכיח מדעת תנא קמא שבמשנתנו, שאין כלי שרת מקדשים פסולין, ליקרב, שהרי יש לחלק ולומר, שלענין שאר פסולין מועיל הכלי שרת להסיר ממנו הפסול שחל בו, וכמו שהמזבח מקדשם, מה שאין כן בנידון שלנו, שכבר לא יתכן עוד כפרה בקרבן זה, הואיל ונדע לו שלא חטא, ולענין זה לא יועיל כלל מה שנתקדש בכלי שרת. וכן הוכיח החזו"א שם בדעת הרמב"ם, שהרי בהלכות פסולי המוקדשים [ג יט] פסק, שכלי שרת מקדשים הפסולים ליקרב, ואף על פי כן פסק [שם ד יט] כתנא קמא, שאפילו הדם

וכי תימא, סבר רבי שמעון כי בדין עגלה ערופה נאמר גגם בשחיטה היא כשרה לכפר, וכמו בעריפה, ולכן היא נאסרת בשחיטה לאכילה.

והתנן: דבר הכשר בפרה אדומה — פסול בעגלה ערופה. ודבר הפסול בפרה — כשר בעגלה ערופה. וכדמפרש ואזיל:

פרה אדומה — בשחיטה כשרה, בעריפה פסולה.

עגלה ערופה — בעריפה כשרה, בשחיטה פסולה!

אישתיק רבה.

לבתר דנפק רב המנונא, אמר רבה: מאי

טעמא לא אמינא ליה לרב המנונא, דרבי שמעון פליג על האי תנא וקסבר: עגלה בשחיטה כשירה.

ורב המנונא אמר לך: לא נשתמיט תנא דנשמעינן עגלה בשחיטה כשרה, דתימא רבי שמעון היא?!

אמר רבה: מנא אמינא לה שאינה נאסרת מחיים?

מדתנן במשנתנו, בענין אשם תלוי שנודע לפני שחיטה שלא חטא: עגלה ערופה אינה כן, אלא: אם נודע מי ההורג עד שלא נערפה — תצא ותרעה בעדר!

ואי אמרת דנאסרה כבר מחיים — אמאי תצא ותרעה בעדר? (22) הא איתסרא לה

הדבר מצוי, שיהיה נמצא ההורג, לכן אנו אומרים שדעתו להקדישה בכל ענין, [ואין עולה על דעתו להתנות, שאינו רוצה להקדיש העגלה, אילו ימצא ההורג אחר כך].

והקרבן אורה [סוטה מו] נתן טעם אחר בדבר, שדוקא לענין קדושת קרבן, שהוא חלות הנעשה על ידי האדם, בזה שייך לומר, שהוא מקדיש על תנאי מסויים. אבל איסור עגלה ערופה, אינו נעשה על ידי פעולת האדם, אלא הוא נאסר ממילא, וכמו שור הנסקל, שעל ידי שנגמר דינו ליהרג, הרי הוא אסור בהנאה, ואם כן, מאחר ובשעת ירידתה לנחל איתן היה שם עגלה ערופה עליה, ונאסרה בכך, ממילא איסור זה אינו נפקע אפילו כשימצא ההורג אחר כך, ויתברר שאין צורך עוד בעריפתה, והרי זה כמו נשחטה העגלה עד שלא נערפה, שאף על פי שאינה ראויה עוד לכפר בה, אין איסורה נפקע בכך.

והוסיף הקרבן אורה, שהתוס' שלא כתבו סברא זו, משום שכתבו בקדושין [נז א ד"ה

הזמנה למשמשי הקדושה, בזה סובר רבא שם, שהזמנה לאו מילתא היא.

22. הקשו התוס', הרי למדנו לענין אשם ודאי, שאפילו שהוקדש לקרבן ונאסר כבר מחיים, מכל מקום כשנודע לו שלא חטא, הרי הוא יוצא ורועה בעדר, ומשום שהוברר הדבר, שחולין גמורין היה, ולא חל בו איסור מעולם, ואם כן הוא הדין בעגלה ערופה, שאף על פי שנאסרה מחיים, מכל מקום כשנמצא אחר כך ההורג, תצא ותרעה בעדר ולא תהיה עוד אסורה, הואיל ועל דעת כן לא הקדישוה מעולם.

ותירצו, שעגלה ערופה, מאחר והיא באה על הספק, אינה דומה לאשם ודאי, אלא לאשם תלוי, שלדעת חכמים, הרי היא קדושה בכל ענין, משום שלבו נוקפו, ואף כאן, לבם של הבית דין וכל ישראל, הצריכים להביא כפרה על הנהרג, נוקפם, ועל כן הם מקדישים אותה על כל אופן. והתוס' בחולין [פב א] כתבו, שהואיל ואין

מחיים! ? (23)

ומשני רב המנונא: תני במשנתנו: אם עד שלא נראית לעריפה, שעדיין לא הורדה אל הנחל נודע ההורג.

ומקשי רבה: אימא סיפא: אם משנערפה נודע מי ההורג — תקבר במקומה! ולדברין עוד לפני שנערפה היא אסורה! ?

ומשני רב המנונא: תני: אם משנראית לעריפה, שהורדה לנחל, נמצא ההורג, תקבר במקומה (24).

ומקשי רבה: אם כן דאיירי שרק הורדה לנחל ועדיין לא נערפה, ובכל זאת היא כבר נאסרת, ואפילו אם נודע עתה מי הוא ההורג דינה בקבורה, אימא סיפא, דאמרינן דהטעם הוא מכיון שעגלה ערופה על הספק היא באה מתחלה, ולכן — כיפרה ספיקה והלכה לה!

ואי מחיים איירי, ובשעת הורדתה ועוד לפני

כפרתה היא נאסרת, הרי עדיין לא כיפרה ספיקתה! ?

ומשני רב המנונא:

תנאי היא דאיפלגו אי נאסרת מחיים או רק משנערפה. דתנא דבי רבי ישמעאל פליג אתנא דמתניתין וקסבר שנאסרת מחיים.

דתניא [ולגירסת רש"י: דתנא דבי רבי ישמעאל]:

נאמר "מכשיר", אשם מצורע, המוציא מכלל "מחוסר כיפורים" ומכשירו להכנס למקדש, ונאמר "מכפר", שאר חטאות ואשמות הבאים לכפר על חטא, בפנים העזרה. וכמו כן נאמר גם "מכשיר", ציפורי מצורע המכשירים אותו להכנס למחנה ישראל, ו"מכפר", שעיר המשתלח ועגלה ערופה, בחוץ.

מה "מכשיר" ו"מכפר" האמור בפנים עשה בו הכתוב מכשיר כמכפר, שדין אשם

23. העונג יום טוב [ו] העיר, אם כן מה חידש לנו התנא בזה שיצא וירעה בעדר, והלא דבר פשוט הוא, מאחר שעדיין לא נאסר כלל בהנאה. ועיי"ש.

ובאמת הירושלמי [סוטה ט ו] דקדק גם כן מלשון המשנה שאמרה "תצא", שמשמעותו, שכבר חל בה איסור קודם לכן, וכדעת רב המנונא.

24. העיר הדבר אברהם [א ד בהגה"ה], הרי במשנה נזכר "תקבר במקומה", כלומר, שאין די במה שהיא נקברת, כדין שאר איסורי הנאה הנקברין, אלא היא נקברת במקומה דוקא, וכדין שאר עגלה ערופה, ואם כן, בהכרח שדין זה נאמר דוקא כשנמצא לאחר עריפתה, שבזה

כפרה], שאיסור עגלה ערופה מחיים [לרב המנונא], נלמד מקדשים. ואם כן גדר האיסור שבה גם כן נלמד מקדשים.

והרמב"ם [רוש"י י ו] פסק כרב המנונא, שירידתה לנחל איתן אוסרתה, ומכל מקום פסק [שם ת], שאם נמצא ההורג לאחר ירידתה, הרי היא מותרת בהנאה, והכסף משנה שם הביא שהרשב"א תמה עליו, שבגמרא מבואר היפך הדבר. ועיין שם בכסף משנה שכתב, שהרמב"ם היה סבור, מכח קושית התוס' הנ"ל, שסברת רבא אינה קיימת באמת לפי המסקנא, שאפילו אם נפסוק כרב המנונא, מכל מקום יתכן לומר, שאם נמצא ההורג לאחר ירידתה, הרי היא מותרת בהנאה.

בכל יום ובכל עת שירצה!

והוא היה נקרא "אשם הפירים".

אמרו עליו על בכא בן בוטא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום⁽²⁵⁾, חרין מאחר יום כיפורים יום אחד. אמר: המעון הזה, [נשבע בבית המקדש]: אילו היו מניחין לי חכמים להביא, הייתי מביא אשם תלוי אף למחרת יום הכיפורים, אלא, שאומרים לי החכמים — המתין עד שתכנס [לבית] הספק, וביום הזה אין ספק שאינו זקוק לכפרה, שהרי אתמול כיפר עליו יום הכיפורים⁽²⁶⁾.

מצורע שוה לדין שאר חטאות ואשמות, אף מכשיר ומכפר האמור בחרין, [מכשיר — ציפורי מצורע. מכפר — שעיר המשתלח ועגלה ערופה], עשה בהם הכתוב מכשיר כמכפר שכולם נאסרים מחיים. שהרי שעיר המשתלח, שהוא קדשים, פשיטא שאסור מחיים. [ועיין בספר זכרון שמואל לגר"ש רוזובסקי עמוד שע שהארין בביאור השיטה שירידתה לנחל אוסרתה].

מתניתין:

רבי אליעזר אומר: מתנדב אדם אשם תלוי

מפני שלא היה עליו עדיין חשש חטא.

26. בגמרא מבואר, שנחלקו התנאים מהי דעת רבי אליעזר, שדעת תנא קמא היא, שאפשר להתנדב אשם תלוי בלא שום סיבה מוקדמת, והרי זה כשלמים ועולה, שבאים בנדבה גמורה, ואילו דעת "אמרו לו" היא, שדוקא כשיש עליו איזה חשש של חטא, אף על פי שאין זה ספק גמור, בזה יכול הוא להביא אשם תלוי, אף על פי שאינו מחוייב.

וכתב התבואות שור [ה ת], שיש נפקא מינה ביניהם גם לענין הבאת נסכים, שהרי למדנו במנחות [צ], שאין מביאין נסכים אלא בקרבנות שהם נדר או נדבה, ואם כן לדעת תנא קמא, שהוא בא בנדבה גמורה, הרי הוא מביא נסכים עמה [על כל פנים באופן שלא נתחייב בה]. אבל לדעת אמרו לו, מאחר שאנו נצרכים שיהיה עליו איזה חשש חטא, כדי שיוכל להביאו, אין זה נקרא בא בנדבה, ולכן אינו מביא נסכים. ועיין משכנות יעקב [או"ח א].

ובעיקר מה שלמדנו, שלא הביא למחרת יום הכיפורים, כתב הרש"ש לבאר הטעם, משום שבכל יום הביא אשם תלוי על חשש של חטאים

שייכת הסברא של כיפרה ספיקה והלכה לה, ולכן נקברת היא במקומה, כדי להשלים דין עגלה ערופה שבה. אבל כשנמצא ההורג קודם עריפתה, שלא נעשה בה עדיין דין עגלה ערופה, אלא שאסורה בהנאה משום שחל עליה שם עגלה ערופה, ואיסור זה שוב אינו נפקע, בזה ודאי יקברנה בכל מקום שירצה. וכתב, שבאמת היינו יכולים להקשות כן, אלא שהקשינו קושיא אחרת.

25. הרמ"א [תרוך] כתב, שאין נוהגים לומר מזמור לתודה בערב יום כפור, משום שביום זה היה אסור להקריבו במקדש, שבזה מביאים אותו לבית הפסול, שהרי בליל יום כפור לא יאכלוהו, ואם כן יכול לבוא לידי נותר.

והעיר הערוך לנר ממשנתנו, שמשמע שדוקא לאחר יום הכיפורים לא הניחוהו להביא. אבל בערב יום כפור הביא, והרי ממעט מזמן אכילתו. ותירץ, שבאמת הרי בשבתות וימים טובים ודאי לא היה מביא, אלא כונת המשנה, שהיה מביא בכל יום שמותר מצד הדין להביאו, מלבד מחרת יום הכיפורים, שמצד דין הבאת קרבן, מותר להביא בו, ומכל מקום לא הניחוהו להביא בו,

וחכמים אומרים: אין מביא אשם תלוי אלא כשהוא מסתפק על דבר חטא שזדונו כרת ושגגתו חטאת.

חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הכיפורים — חייבין להביא לאחר יום הכיפורים את החטאות ואת האשמות.

וחייבי אשמות תלוין — פטורין⁽²⁷⁾. שעל ענינם מכפר יום הכיפורים⁽²⁸⁾.

מי שבא בידו ספק עבירה ביוה"כ עצמו, אפילו עם חשיכה, לפני סוף היום — פטור מאשם תלוי, לפי שכל חלק מחיוב מכפר⁽²⁹⁾.

האשה היולדת ספק נפל, שיש עליה חובה

להביא חטאת העוף ספק, ועבר עליה יוה"כ — חייבת להביא לאחר יום הכיפורים. מפני שהיא, חטאת העוף הבאה על הספק, מכשרת לאכול בזבחים, ומבעלי הכשר היא אינה יכולה לאכול בזבחים.

חטאת העוף הבאה על הספק, אם משנמלקה נודע שלא ילדה — תקבר.

גמרא:

והוינן בה: מאי טעמא דרבי אליעזר דאמר אדם מביא אשם תלוי בכל יום?

ומבארין: כי אי סלקא דעתך דאשם תלוי

מן הפסוקים. אבל אשם תלוי, הואיל והוא בא על ספק, ויכול כל שעה להתברר הספק, ואז כבר לא יהיה מחוייב עוד בקרבן זה, אם כן אין חיוב זה מושלם ומוחלט, ועל כן יום הכפורים מכפר עליו. [עוד יתכן בכונתם, שמפני שחיוב זה, אינו חל עליו מכח סיבה ודאית, אלא מכח ספק, אין כוחו של חיוב זה יפה כל כך, ולכן מתכפר הוא ביום הכפורים].

28. האור שמח [פסוה"מ ד יד] דן לומר, שאם הפריש האשם תלוי קודם יום הכפורים, אין יום הכפורים מכפר עליו, משום שבעצם הדבר שהפריש הקרבן, הרי הוא כאילו אומר "לא יכפר עלי יום הכפורים", שלמדנו לעיל [ז], שאינו מכפר עליו, ועיין באור שמח.

29. כתב הרמב"ם [שגגות ג ט], שטעם זה, לא יתכן חיוב אשם תלוי על איסור אכילה ומלאכה ביום הכפורים, שהרי לעולם יהיה לו כפרה על ידי עיצומו של יום עד שחשיכה, אלא אם כן היה מבעט בכפרת יום הכפורים.

אולם הגבורת ארי [סוף יומא] כתב, על פי

שנעשו במעת לעת שבין הקרבן של אתמול לקרבן של היום. אבל למחרת יום הכפורים, שעיצומו של יום מכפר עם חשיכה, וכמו שלמדנו במשנתנו, אין קיים כל כך חשש שחטא בזמן מועט זה, עכ"ד. ומה מאד מדוקדק זה בלשון המשנה, שתנא קמא אמר, "בכל יום ובכל עת", ואילו בדעת "אמרו לו" נאמר, "בכל יום", ומשום שלתנא קמא שהוא בא בנדבה גמורה, אפשר להביאו כמה פעמים ביום. אבל לדעת "אמרו לו", אי אפשר להביאו אלא פעם אחת ביום, וכמו שכתב הרש"ש, שבזה יכפר על חשש חטא שבמעת לעת הקודם לקרבן זה.

27. כתבו התוס' בשבועות [ח א ד"ה ואימא יולדת], שאמנם יום הכפורים אינו מכפר על מחוייבי קרבן, מכל מקום מכפר הוא על חייבי אשמות תלוין, שמאחר וקרבן זה בא על הספק, אין זה נחשב מחוייב קרבן גמור.

ולכאורה כונתם, שיום הכפורים בכוחו לכפר על עבירות וחטאים. אבל אין בכוחו להפקיע ולכפר על חיובים, וזהו גדר הדין שנלמד בגמרא

אמר ליה רב אשי: עולה ושלמים עיקר ענינם — כנדבה כתיבי, אבל אשם תלוי עיקר ענינו בחובה כתיבי.

תני רבי חנינא קמיה דרבא: אשם תלוי בא כה-ב על ספק אכילת הנבלה, על אף שאין באכילתה כרת אלא איסור לאו.

אמר ליה רבא: והאנן תנן במשנתנו: וחכמים אומרים: אינו מביא אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושוגגתו הטאת! ואי כרבי אליעזר, אפילו כנדבה נמי אתי! (32)

אמר ליה רבי חנינא: מאי טעמא לא מתנית משניות וברייתות, שאז היית יודע כמוני, שהרי אני, זימנן סגיאין, פעמים רבות, תניתה ברייתא זו שאשם תלוי בא על אכילת ספק נבילה קמי מר, ומנו "מר" — רבה. ואמר לי: הא ברייתא מני? רבי אליעזר היא דאמר לך חכמים דבעינן לפחות ספק איסור

חובה היא, אם כן, לכי מתיידע ליה שחטא — אמאי מייתי הטאת? והא כבר איתכפר ליה באשם התלוי שחייבתו תורה להביא כדי להתכפר, לדבריך. אלא, שמע מינה דנדבה היא ולא בא לכפרה (30).

ורבנן סברי, רק עולה ושלמים הוא דאתו בנדר ונדבה, אבל הטאת ואשם — חובה נינהו, ואילו אשם תלוי היינו טעמא דמייתי מקמי דמתיידע ליה, כדי להגן עליו בינתיים מן הייסורין עד שיוודע לו ויביא חטאת, דהתורה חסה על גופן של ישראל.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: דילמא אשם תלוי מדהקילה בו תורה להביאו אפילו על ספק, נימא שהרי הוא כעולה ושלמים, מזה עולה ושלמים דאתו בחובה ואתו כנדבה, אשם תלוי נמי דאתי בחובה אתי נמי כנדבה! (31)

להביאו כנדבה], ומכל מקום כשעשה ספק איסור, חייבתו תורה שיביא דורון זה. כן פירש הערוך לנר. אולם יתכן, שכשם שעולה באה לדורון, ואף על פי כן מכפרת היא במקצת על עשה [עיין זבחים ז ב], הוא הדין לאשם תלוי, שאף על פי שעיקרו בא לדורון, מכל מקום יש בו כח לכפר קצת על ספק עון. ועיין לעיל [יח ב הערה 13].

31. העולת שלמה מבאר הקושיא, שאמנם כבר למדנו, לדעת רבנן, שיתכן שיהיה הקרבן בא רק בחובה, וריצוי קרבן זה הוא כדי להגן עליו מן היסורים. אבל יתכן גם כן שהוא בא לדורון, ואם כן יהיה בא גם כנדבה, וכמו לרבי אליעזר.

32. הקשה הערוך לנר, לפי מה שנתבאר בהערה 30, שרבי אליעזר מודה, שכאשר עשה

המבואר לעיל [ז א], שדוקא כאשר נשאר רגע אחד ביום, לאחר שגמר המלאכה או האכילה, אז מתכפר לו החטא ברגע זה, ואם כן באופן שנסתפק לו אם אכל או עשה מלאכה ברגע אחרון של סוף היום, בזה יתחייב אשם תלוי.

30. הערוך לנר מוכיח מדברי התוס' לעיל [יח א ד"ה באנו], שרבי אליעזר מודה, שאשם תלוי בא חובה, כשעשה ספק איסור, אלא שאפשר להביאו כנדבה גמורה [לדעת תנא קמא], ולפי זה דברי הגמרא מתפרשים כך, שאילו היה אשם תלוי בא רק בחובה, ולא כנדבה, היה זה כדי לכפר על חטאו [שמפני זה אינו בא כנדבה], ואם כן כשיודע לו שחטא, היה עלינו לפטרו מחטאת, שהרי כבר נתכפר לו לגמרי מחטאו. אבל עתה שהוא בא כנדבה, אזי אנו מפרשים, שקרבן זה בא לדורון לפני המקום [ולכן אפשר